

**Aantekening voor het rondetafelgesprek met de commissie BHO Tweede Kamer over de
humanitaire situatie in Syrië d.d. 11 december 2024**

Nikolaos van Dam – oud Syriëgezant¹

Het huidige Ba'thregime in Syrië is al sinds 1963 aan de macht, d.w.z. meer dan 61 (!) jaar. In de eerste zeven jaar hebben diverse Ba'thistische machthebbers elkaar afgewisseld. Maar na 1970 is het regime met de machtsovername van generaal Hafiz al-Asad (in 2000 opgevolgd door zijn zoon Bashar al-Asad) grotendeels hetzelfde gebleven; dat wil zeggen 54 (!) jaar lang dezelfde soort (door Alawieten gedomineerde) machtselite. Ook de binnenlandse (on)veiligheidssituatie is daarmee al die tijd grotendeels dezelfde gebleven; alleen de mate van onveiligheid is sinds het begin van de Syrische Revolutie in 2011 sterk toegenomen.

Het regime heeft er altijd koste wat het kost aan gedaan om aan de macht te blijven en heeft daarbij vele rivalen van binnen de Ba'thpartij uitgeschakeld door hen gevangen te zetten of te executeren. Dit betekende dat partijleden die ook maar op de geringste wijze werden verdacht van gebrek aan loyaliteit, gevangen werden gezet en gemarteld, of soms zelfmoord pleegden met twee kogels. Dat laatste is een eufemisme voor executie door het regime.

Meer dan een halve eeuw heeft het Syrische regime uitgebreid ervaring opgedaan hoe aan de macht te blijven met de meest draconische middelen; dit moet niet worden onderschat. De oppositiekrachten die in het verleden hebben gepoogd het regime ten val te brengen of te ondermijnen, hebben zich meestal ernstig misrekend. Zij hadden veelal een overdosis aan wensdenken en werden daarin niet zelden gesterkt door steun vanuit het buitenland, zonder echter voldoende rekening te houden met de harde realiteit ter plekke.

Mensen van buiten het regime of opposenten van het regime die werden verdacht van gebrek aan loyaliteit waren er minstens zo erg, of nog veel erger aan toe dan mensen die gelieerd waren aan het regime zelf. Zij konden bij het minste geringste rekenen op zware straffen, ernstige mishandeling in gevangenschap, zo niet executie. Dit alles begon al meer dan 60 jaar geleden; het is niets nieuws, behalve dan dat de schaal is enorm toegenomen sinds 2011.

In het begin van de tachtiger jaren heeft de Syrische Moslim Broederschap in de stad Hama in midden-Syrië een opstand gepleegd tegen het Ba'thregime. De reactie van het regime was een massale aanval op deze stad met als gevolg meer dan 30.000 doden en de stad in puin. Dit was het neerslaan van een Syrische opstand “in het klein”.

Na het begin van de bloedige zogenaamde “Arabische Lente” in Syrië in 2011 volgde een soortgelijk patroon, maar dan door het hele land heen met als gevolg meer dan een half miljoen doden, veel meer dan 10 miljoen vluchtelingen en het land grotendeels in puin.

Het regime is (tot dusverre) aan de macht gebleven en diverse Arabische (maar ook Westerse) landen die eerst hebben meegeholpen in een poging het regime ten val te brengen, zijn inmiddels op hun schreden teruggekeerd en hebben de betrekkingen hersteld, of zijn daar mee bezig.

V.w.b. onveiligheid in Syrië moet een onderscheid worden gemaakt tussen 1) onveiligheid door oorlogsgeweld en 2) onveiligheid door toedoen van het Syrische regime en zijn geheime diensten, dan wel onveiligheid door toedoen van de oppositiegroepen in andere delen van Syrië.

Dit wil zeggen dat wanneer er in bepaalde gebieden van Syrië geen sprake meer zou zijn van oorlogshandelingen, dit nog niet betekent dat diezelfde gebieden veilig zouden zijn voor terugkerende vluchtelingen die te maken krijgen met de Syrische geheime diensten en de oppositiemilitairen.

Syriërs die voor het oorlogsgeweld gevlucht zijn naar het buitenland, worden per definitie als verdachten beschouwd door het Syrische regime. Zij zullen vrijwel altijd grondig worden onderzocht en verhoord, en lopen daarmee potentieel ernstige gevaren. Wie in het buitenland ook maar één enkele keer via de sociale media of anderszins sympathie heeft getoond voor de Syrische oppositie, moet bij terugkeer ernstig rekening houden met gevangenneming door het regime, met alle mogelijke gevolgen van dien v.w.b. marteling en zelfs executie. Het omgekeerde kan gelden voor diegenen die in het buitenland sympathie hebben getoond voor het regime, wanneer zij zouden terugkeren naar gebieden die worden beheerst door oppositiegroepen.

De recente ontwikkelingen rond Aleppo (begonnen op 29 november 2004), waarbij militaire oppositiegroepen met verrassingsaanvallen grote gebieden op het regime hebben veroverd, veranderen weinig tot niets aan de gevaren voor Syrische vluchtelingen bij terugkeer naar hun vaderland. Misschien zullen vele Syrië vluchtelingen vanuit het buitenland (en vooral vanuit Turkije) vrijwillig willen terugkeren naar hun oorspronkelijke woonoorden die zijn veroverd of heroverd door de militaire oppositiegroepen, maar het is bijzonder twijfelachtig of de situatie aldaar inmiddels wel veilig is. Elk moment kunnen er nieuwe militaire conflicten opblaaien, naast de gevechten die reeds gaande zijn.

Hierbij heb ik buiten beschouwing gelaten of de huizen van Syrische vluchtelingen nog wel overeind staan, of inmiddels door anderen worden bewoond, en of er voldoende middelen voorhanden zullen zijn voor hen om op de meest elementaire wijze te overleven.

Tot slot: er zijn ook Syriërs die teruggaan naar hun land voor familiebezoek en dergelijke. Voor hen gelden de gevaren van terugkeer blijkbaar niet, voor zover zij Syrië na zulke bezoeken tenminste weer veilig kunnen verlaten.

Zelfs al zouden Syrische vluchtelingen gedwongen worden teruggestuurd naar het Syrische regimegebied, dan is het nog zeer de vraag of het regime hen zal willen toelaten. Veel van de Syrische vluchtelingen in het buitenland – en vooral de soennieten onder hen – zijn voornamelijk niet langer gewenst door het regime in eigen land, omdat zij als een ondermijnende factor kunnen worden beschouwd. Het herstellen van diplomatieke betrekkingen met Damascus zal daar weinig tot niets aan veranderen.

4 december 2024

¹ Nikolaos van Dam was ambassadeur van Nederland in Irak, Egypte, Ankara, Duitsland en Indonesië en Speciaal Gezant voor Syrië. Als jongere diplomaat was hij werkzaam in Libanon, Jordanië, de Palestijnse Bezette Gebieden en Libië. Hij is de auteur van diverse werken over Syrië, waaronder *The Struggle for Power in Syria: Politics and Society under Asad and the Ba'th Party* (4de editie 2011) en *Destroying a Nation: The Civil War in Syria* (2017). Zijn boeken zijn vertaald in het Arabisch, Chinees, Hongaars en Turks.

Website: <https://nikolaosvandam.academia.edu>